

■ ■ ■ Rómulo Gallegos. Estadía en Bueu

Salvador Rodríguez / Lois P. Leira

Sostén o escritor mexicano Andrés Iduarte no seu libro *Veinte años con Rómulo Gallegos* que "Se as portas de Venezuela non se abrisen en 1935, estou certo de que Gallegos non tería saído de Galicia. Cando menos, moito traballo lle tería custado. Ata falamos de fundar unha escoliña para os mariñeiros, para os adultos e para os nenos. Os seus libros íanlle producindo cada día máis rendemento e xa podía sosterse independentemente naquel suave recuncho..."

Aquel "suave recuncho" era (e segue a ser) a Praia de Beluso, lugar pertencente ao concello de Bueu, que durante os veráns de 1933, 1934 e 1935 ficou convertido

No verán de 1933 Rómulo Gallegos e
mais a súa dona descubren "o paraíso"

no punto de encontro dun fato de intelectuais exiliados, entre os que se incluían, ademais do propio Rómulo Gallegos e a súa dona, Teotiste Aroche, Gonzalo Barrios, Nelson Himiob, os doutores Raúl García Arocha e Rafael Ramón Irazábal, Juan Oropesa e mais o arquitecto Enrique García Maldonado, xunto co xa mencionado Andrés Iduarte. A todos eles coñecíanos na vila como "os venezolanos" e residían en dúas casas. A unha delas chamábanlle A Vizcaína que hoxe en día aínda está aberto e se denomina A Centoleira (especialidade en mariscos da ría).

EXILIO

A moi escasamente coñecida estadía en Galicia do que sería futuro presidente de Venezuela (e un dos máis egrexios e emblemáticos representantes da literatura hispanoamericana) ten a súa raíz en abril de 1930, cando o matrimonio Gallegos, temeroso das represalias da recén instalada ditadura en Venezuela, decide exiliarse a Nova York, cidade na que residirían ata 1932 en moi precarias condicións económicas.

Atraído pola proclamación da II República un ano antes, os Gallegos parten cara a España en abril do 32, establecéndose primeiro en Barcelona e posteriormente en Madrid. Daquela xa o escritor sudamericano contactara coa "flor y nata" da intelectualidade republicana e tamén

con galegos como o escritor Rafael Dieste, os pintores Laxeiro, Federico Ribas, Euxenio Granell e mais o xornalista ourensán Alberto Fernández Mezquita, que daquela era noivo da artista Maruxa Mallo.

GALLEGOS... DE GALICIA

Tiña ganas Rómulo Gallegos, e xa o manifestara en máis dunha ocasión, de coñecer as terras das que proviña o seu apelido así que non tardou en aproveitar a ocasión.

Hai quen di que quen lle falou dos "encantos" da Praia de Beluso foi Mezquita (que adoita gozar das súas vacacións de verán alí), pero tampouco debemos desbotar a posibilidade de que fose Federico Ribas, amigo íntimo da familia de conserveiros Massó, asentada no Morrazo con factorías en Bueu e Cangas. Ribas é o autor do famoso logotipo da conserveira e tamén pasaba logan tempadas en Bueu.

O caso é que no verán de 1933 Rómulo Gallegos e mais a súa dona descubren "o paraíso" e, sobre todo, tal e como el desexaba "un lugar tranquilo", un sitio que

xulgou tan apropiado para escribir que alí na casa que alugou se xestaron tres dos seus máis importantes libros: *Cantaclaro*, *Canaima* e *Pobre Negro*.

UNS VECIÑOS MOI AMABLES

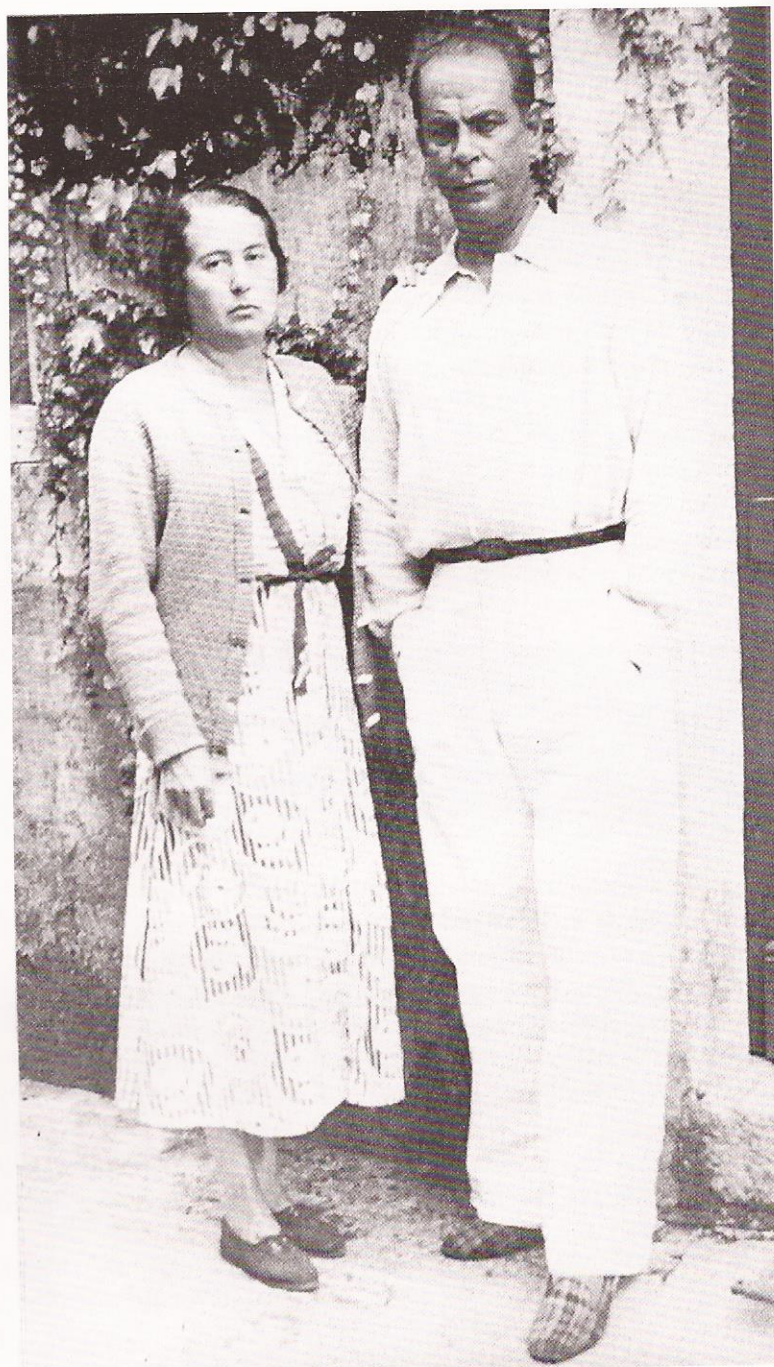
Aínda que nun principio o círculo de amizades de Rómulo e Teotiste se circunscibía aos paisanos seus que chegaran canda eles a Beluso, o matrimonio non tardaría en coller confianza cos veciños e veciñas.

Cóntase que foi a dona, devota da praia e da gastronomía mariñeira, a encargada das "relacións públicas" da familia mentres el se dedicaba aos menesteres literarios. Polas tardes, non era raro miralos pasear tanto pola praia de Beluso como polos seus arredores: Mourisca, Cabo Udra, Tulla, A Roiba, Pedrón... amosándose sempre moi amables e agarimosos coas xentes coas que se atopaban no seu camiñar.

A casa que
alugaron en Beluso
serviu de acubillo
das charlas que
mantiña coas
"forzas vivas" de
Buen

Pero foi Teo a primeira que simpatizou coa veciñanza. A compañeira de Rómulo Gallegos axiña se fixo querer ata o punto de que se xuntaba coas mulleres máis humildes, esposas de mariñeiros, para aprenderlles a preparar o peixe segundo os costumes da cociña venezolana e ata cosía roupa para os rapaces pobres do lugar.

Para que os axudase nas tarefas do fogar, Teotiste contratou a unha veciña de nome Isabeliña, a quen considerou parte da súa propia familia. Isabel estaba casada e tiña unha morea de fillos aos que custaba deus e axuda alimentar e vestir, e resultou que a familia Gallegos, pouco antes de regresar a Venezuela, xa en decembro de 1935, lle propuxo que lle permitise levar con eles a súa filla máis pequena, de nome Paquiña e con só tres anos de idade, para que se educase como unha "señorita" ou, polo menos, para que non pasase a fame á que semellaba estar condenada de por vida. Isabeliña agradeceulle a atención, pero, malia a súa paupérrima

situación económica, preferiu non deixar marchar á nena.

E se Teo facía amizades pola súa banda, o literato facía as súas. A casa que alugaron en Beluso non só se convertera nun recuncho de encontro dos venezolanos exiliados e de diversos persoeiros republicanos e galeguistas (especúlase con que o propio Castelao se achegou a participar naquelas tertulias máis dunha vez) senón que tamén serviu de acubillo das charlas que Rómulo Gallegos mantiña coas "forzas vivas" de Buen —entre eles o xornalista e poeta que logo sería alcalde,

Johan Carballeira—, e nomeadamente cun carpinteiro de ideas comunistas chamado Xosé de la Torre López, co que conversaba case a diario. Este tal De La Torre era todo un personaxe na vila do Morrazo. Tiña por costume reunir aos seus veciños no taller da súa carpintería para proxectarlles documentais de c o n t i d o revolucionario ou lerlles en voz alta os xornais que chegaban de Madrid, por suposto con días e ata semanas de retraso.

Outro dos veciños de confianza de Gallegos era Xosé Regueira, vello lobo de mar que viaxara polos máis bravos océanos do mundo, ao que o escritor gustaba de escoitar cómo contaba, en galego, as súas fazañas no Gran Sol. Foi este Regueira, ao que lle custaba pronunciar o nome de Rómulo, o que lle puxo, sen querer, o apodo de don Rómbalo co que seica moito riron os seus amigos venezolanos.

DE GALICIA A VENEZUELA

Á altura do ano 1935, Rómulo Gallegos pensaba na súa casa de Beluso non xa como un refuxio de salitre no que gozar das vacacións, senón como o fogar definitivo no que pasaría probablemente o resto dos seus días. Como proba diso, aquel verán "duroulles" máis que todos os anteriores; tanto durou que corría o mes de decembro e a parella aínda non se movera de alí: rexeitaran volver a Madrid e todo semella indicar que a decisión estaba tomada: xa non marcharían de Galicia e, aínda por riba, o escritor sentíase moi identificado e integrado cos galeguistas e coa Fronte Popular.

Pero a axitación política non agoiraba nada bo e en Venezuela ocorría xustamente o contrario. Á outra beira do Atlántico o réxime expira coa morte do ditador Juan Vicente Gómez. O novo presidente López Contreras

lembrouse do seu amigo Gallegos e requiríuno para que formase parte do seu novo goberno como ministro de Instrucción Pública. O escritor non puido negarse á "chamada da patria" e decidiu regresar ao seu país. Pouco

durou á fronte daquel ministerio, pero en 1945 xa o temos outravolta no eido da política tomando parte activa no golpe militar que conduciría á presidencia provisional do país a R ó m u l o Betancourt. Tres anos despois, convocados comicios, é o propio Rómulo Gallegos o que se

presenta como candidato á presidencia e resulta elixido por unha ampla maioría. Máis abofé que tamén foi breve a súa lexislatura (durou de febreiro a novembro de 1948) e o escritor tivo que voltar a exiliarse, só que esta vez non escolleu España nin Galicia senón Cuba e México. Non regresaría a Venezuela ata 1958. No seu país finaría a madrugada do 5 de abril de 1969.

-¿LÉMBRASTE DOS SERÁNS EN BUEU?

—O meu pai adoitaba levar unha pequena Kodak no peto e en calquera lugar tiraba fotografías (...) Por casualidade, e falando de viaxes e lugares, mostroulle a don Rómulo e á súa esposa, dona Teotiste, esas imaxes. A muller, ao miralas, lanzou unha exclamación de xúbilo e dixo, dirixíndose ao grande escritor:

—¡Olla, Rómulo! ¿Non che trae isto lembranzas? Olla esta árbore, fíxate neste camiño e no prado que está á dereita. ¡Cantos recordos! ¡Que fermosos recordos! ¿Lémbraсте?

Don Rómulo apañou as fotos e ollounas con emoción:

—Si, muller, lembro estes lugares e os nosos paseos ao serán. E lembro a xente, a boa xente que habitaba estes lugares. Eran galegos, como os meus avós maternos. A todos os lembro con agarimo.

(*) Testemuña recollida de Fernando Mosqueira, fillo do capitán Mosqueira Manso, exiliado en Venezuela en 1948.

*E lembro a xente,
a boa xente que
habitaba estes
lugares*